

Anadolu Liselerinde Görev Yapan Öğretmenlerin Meslek Etiğine İlişkin Görüşleri¹

Teachers' Opinions Regarding Professional Ethics Working At Anatolian High Schools

Semra KIRANLI GÜNGÖR^a, Berrin ATALAY^a

^aEskişehir Osmangazi Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü, Eğitim Yönetimi Anabilim Dalı, Eskişehir, TÜRKİYE

Öz

Araştırmanın amacı, Anadolu liselerinde görev yapan öğretmenlerin meslek etiğine ilişkin görüşlerini ortaya koymaktır. Nitel araştırma yöntemlerinden görüşme tekniğine başvurulmuştur. Yapılan görüşmelerde not alma tekniği kullanılmıştır. Veriler, içerik analizine göre kodlanarak tema ve alt temalar oluşturulmuştur. Araştırma sonucunda, öğretmenlerin etik ilkeler konusunda bilgi sahibi oldukları ve etik ilkelere uygun davrandıkları görülmüştür. Öğretmenler öğrenci, veli, meslektaş sorumluluklarını bilmektedirler. Öğretmenler, etik karar verme konusunda, etik ilkeler, tecrübe desteği ve altın kuralı önemsemektedirler. Genel olarak öğretmen meslek etiğine ilişkin kadın öğretmenler erkek öğretmenlerden daha duyarlıdır.

Abstract

The purpose of this study is to put forth teachers' opinions regarding professional ethics who work at Anatolian High Schools. Interview technique was used among the qualitative research methods. Note taking method was used in the interviews. Data has been coded according to content analysis; theme and sub-theme have been created. As the results of the research; teachers have the knowledge of ethical principles and they behave suitable ethical principles. Teachers have students, parents, colleague responsibilities. Teachers give importance to their views on ethical decision-making, ethical principles, experience support and golden rule. Female teachers are generally more susceptible than male teachers are.

Anahtar Kelimeler

öğretmen meslek etiği
nitel araştırma
görüşme
içerik analizi
eğitim yönetimi

Keywords

teacher professional ethics
qualitative research
interview technique
content analysis
educational administration

1. Bu makale 22.03.2017 tarihinde Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eğitim Bilimleri A.B.D., Eğitim Yönetimi, Teftişi, Planlaması ve Ekonomisi Bilim Dalı öğrencisi Berrin ATALAY'ın. Dr. Öğr. Üyesi Semra KIRANLI GÜNGÖR danışmanlığında hazırlanan ve kabul edilen yüksek lisans tez çalışmasından üretilmiştir

Extended Summary

Purpose: This study was carried out in order to put forth teachers' opinions regarding professional ethics. The ethical principles of the teaching profession are so important that it affects not only teachers but also students and social life. Being acquainted with teachers' views regarding this fundamental problem has been recognized as an important requirement. As well as teachers' having expertise and knowledge, it is inevitable to create awareness for teachers' applying the principles of professional ethics. Consequently, teachers' opinions regarding the principles of professional ethics; their responsibilities for administrators, colleagues, students, and parents and how they carry out these responsibilities; ethical decision-making process were considered worthy of investigate.

Methodology: Qualitative research method was used in this study. The data were gathered by face-to-face interviews with teachers and semi-structured interview form was applied. The content analysis was carried out by using note-taking method during interviews. The themes and sub-themes were created in line after that the data had been coded. After the researchers encoded the data separately, they compared the coding, created common codes, and took expert opinions. Validity and reliability of this research were assessed. The study group of the research consists of 40 teachers, who were selected based on cluster sampling, including 19 males and 21 females working in 2016–2017 academic year.

Results and Discussion: The results of this study clearly show that teachers know the principles regarding teachers' professional ethics and describe them. They are conscious of these principles. Female teachers have a higher-level sense of describing principles of professional ethics than male teacher. Among the data reached, justice and equality come first. Regarding teachers' responsibilities, teachers put students in number one place in their responsibilities. Secondly, they give importance to the parents, which reflects student-parents relationship, and this is an indicator of reinforced value given to the student. After that, responsibilities of colleagues and managers indicate their responsibilities in professional and directorial context. Female teachers present their opinions primarily regarding ethics principles, value of ethics, leading parents with role model, meetings, and collegiality. Male teachers present their opinions preferably about sub-themes such as professional competence, regarding students; communication and collaboration regarding parents, and communication regarding colleagues, compared to the female teachers. The position of given value to the student among all their responsibilities is so clear. It is seen that the teachers are conscious of ethical decision-making process but many teachers need support in the responsibility of making decisions. Female teachers are in the forefront regarding the themes like multiple thinking and support experience. When it is considered for males, they are in the forefront about themes like Golden Rule theme and ethical principles regarding the question of ethical decision-making. According to the results obtained from the research, female teachers are more susceptible than male teachers about the ethics regarding teacher professional ethics. This result shows similar outcomes with the studies of Pelit ve Güçer (2006), Yılmaz ve Altınkurt (2009) ve Ergin (2014) in literature. However, the issue that male teachers being more sensitive than female teachers regarding ethics week, parental communication, professional competence, not gaining an advantage, and coping with unethical behaviors, differ from the other studies in the literature. The performances exhibited by teachers in terms of their responsibilities should be monitored and evaluated. Teachers can be given support and responsibility programs to help with the responsibility of ethical decision-making. All corporate ethics in-service training on ethics in schools should be continued in such a way that their activities continue. Thus, relations between stakeholders can be strengthened.

1. Giriş

Etik, hayatımızdaki tüm eylemlerde neyi yapabileceğimizi, yapamayacağımızı, neyi istediğimizi, istemediğimizi anlamamızı sağlar. Etik, toplumun temelini oluşturan, doğru ve yanlış gösteren değerlerdir. Etik sözcüğü bazen ahlâk anlamında, belirli bir grupta, belirli bir zamandaki kişilerin birbirleriyle ilişkilerini, eylemlerini belirlemeleri beklenen normlardır. Bu normlar, yazılı olmayan değerlendirme ve davranış normları sistemleri anlamında kullanılır. Bunlar belirli bir zamanda, belirli bir kültürde neyin “iyi” neyin “kötü” olduğuna ilişkin kişilerin genel olarak neleri yapmaları, neleri yapmamaları gerektiğini içeren değişik ve değişken norm sistemleridir (Kuçuradi, 1999).

Her meslekte kendine özgü meslek etiği anlayışı vardır. Meslek etiği o meslekteki kişilerin, grupların ne kadar güçlü olduğu ile orantılı olarak kişilerin vicdanlarına hitap eder (Durkheim, 1986). Mesleki etik, aynı meslekte olan grupların birbirlerine karşı davranışlarını düzenlemede, ürettikleri hizmetlerin niteliklerini belirlemede etkilidir. Mesleki etiği oluşturmada davranış kodları, meslek üyelerinin bir yasal zorunluluk olmadan kabul ettikleri kurallardır. Mesleki davranış kodlarının belirlenmesindeki amaçlardan biri ise, istenmeyen davranışların, meslek üyeleri arasında yaratabileceği olumsuz etkilerini engellemektir (Acar, 2000). Öğretmenliği etiğin konusu yapan üç faktör vardır. Öğretmenlerin insan ilişkisi, öğrencileri olumlu yönde değiştirme kapasitesi, sınıf içinde öğretmenlerin aldığı kararlardır. Örneğin; öğrencilere hangi ödevin verileceği, verilen ödevlerin nasıl notlandırılacağı veya sınıf düzenini bozan bir öğrenci ile nasıl baş edileceği tartışılacak konulardır. Bunlarla birlikte, öğretmenlerin sınıf içi kararlarının çoğunun kişisel tercihleri doğrultusunda olması gibi tüm bu kararlar etik biliminin içindedir (Johnston, 2003). Öğretmenler tutum ve davranışlarıyla olası bir durum karşısında öğrencilerine rol model olur ve en doğruyu temsil ederler. Öğretmenlerin karşılaştıkları problemler, sahiplik, doğruluk, gizlilik ve ulaşılabilirlik çerçevesinde önerilen çözüm yolları sayesinde azaltılabilir (Çam ve Üstün, 2016; Güngör Kıranlı ve Yıldırım, 2014).

Etik

Etik, insanların kurduğu bireysel ve toplumsal ilişkilerin temelini oluşturan değerleri, kuralları, doğru-yanlış ya da iyi kötü gibi kavramları ahlaksal açıdan araştıran bir felsefe disiplini. Basit bir anlatımla etik; doğru ve yanlış ölçütleri ortaya koyan ahlaki kurallar bilimidir. Etik sözcüğü Yunanca’da “karakter, prensip, insan davranışı” anlamına gelen “ethos” sözcüğünden türetilmiştir. Ethos’ tan türetilen “ethics” kavramı da ideal ve soyut olana işaret ederek “ahlak kurallarının ve değerlerinin incelenmesi” sonucu ortaya çıkmaktadır (Akarsu, 1979). Etiğin ilgi alanı, insanın bütün davranış ve eylemlerinin temelini araştırılmasıdır (Mengüşoğlu, 1965, s. 15).

Her insan için doğru da yanlış, iyi ya da kötü, toplumda kabul görmüş ya da hoş karşılanamayacak değer yargıları vardır. Davranışlarıyla herkes bu yargıları sergiler. Russell’ a göre etik (1993, s. 159) bir topluluğun ortak isteklerini bireylere benimsetme girişimidir. Ayrıca etik, bireylerin isteklerinden bazılarını yalnızca kişisel değil, evrensel bir önem verilmesini de gerektirmektedir. Yaşam boyu kendimize ve başkalarına sorduğumuz, bir yargıya varmaya çalıştığımız “iyi mi?” ve “doğru mu?” soruları, tüm nesiller için gerekli olacaktır. Eğitimde olduğu kadar hayatın bütün alanlarında bu etik yargılar hep olacaktır. Cevizci (2002) etik kavramını daha kapsamlı bir şekilde tanımlamış ve etiği “Belli bir yaşama idealini hayata geçirebilmek için mücadele eden, içinde olduğu toplumun yaşayışını eleştiren, mevcut değerler yerine alternatif değerleri koyan, kısaca hayata anlam katan ahlaki ilkeler teorisi” şeklinde ifade etmiştir.

Etik, her türlü insan ilişkisinde temel nitelik olup; her nerede insan varsa mutlaka etik bir ilişkinin söz konusu olduğu gerçeği gözden kaçırılmamalıdır (Kuçuradi, 1999, s. 23). Etik kavramının en iyi şekilde öğretilmesi için eğitime ihtiyaç vardır. Etik davranışların geliştirilmesi için etik bu kadar önemliyken, öğretmenlerin bu anlamda değerleri asla göz ardı edilemez. Bu konuda öğretmenlere, bireylere değer verme ve onlardaki potansiyeli açığa çıkarabilmek için mesleki açıdan daha fazla görev düşmektedir. Geleceğin öğretmenlerinin etik kuralları bilmeleri, olayları daha iyi gözlemleyebilmeleri ve bu olaylar hakkında daha iyi yargılarda bulunabilmeleri için mesleki etik eğitimi almaları gereklidir. Etik davranış, bir bireyin diğer bir bireyle ilişkisi ve onu nasıl değerlendirdiği ile ilgilidir. Buradaki temel inanç bu bakış açısıyla kritik düşünmeye yönelik yaşantıların sağlanmasıdır (Noddings, 1993).

Mesleki etik

Meslek etiği, belirli bir meslekte özellikle dorudan doğruya insanla ilgili bir meslekte uyulması gereken davranış kuralları anlamına gelmektedir. Bu kurallara da dünyanın neresinde olursa olsun, bu mesleği yapan herkesin uyması istenir (Kuçuradi, 1988, s. 21). Bunu yaparken olabilecek hata ve kusurların meslek çevresi dışında fark edilmeyeceğini neden olarak da etik ilkelerin herkesin görevlerin düzenlemesi olduğunu söyler. P.Juusela, meslek etiklerinin temel işlevlerini 1.Yetersiz ve ilkesiz üyeleri ayırmak, 2. Meslek içi rekabeti düzenlemek, 3. Hizmet ideallerini korumak şeklinde üçe ayırır (Altun, 1995, s. 126). Kuçuradi’ye göre (2000, s. 24), meslek etiklerinden en eski olanlardan biyoetik ve yeni

sayılabilecek çevre etiği ile ilgili sorunların arka plânını ortaya koyarken, doğa bilimcilerin araştırma yaparken ya da mesleklerini icra ederken karşılaştıkları etik sorunlar diğer insanların günlük yaşamda karşılaştıkları sorunlarla aynı mıdır, yoksa farklı mıdır sorularının önemli olduğunu vurgulamaktadır. Burada etik sorunlarının ortaklığının, mesleki özelliklerden ya da durumun teklüğünden ortaya çıkandan daha köklü ve belirleyici olduğunu gösterilmiştir.

Günümüzde meslekler arası farklılıkların olmasına rağmen meslek etiği ile ilgili olarak belirlenen kurallar genel olarak aşağıdaki şekildedir (Akdoğan, 2003, s. 309) Meslek üyeleri yasaların izin verdiği düzeyin üzerinde bir davranışta bulunmalı ve bu seviyeyi her zaman korumalıdır. Belirlenecek etik kurallar dürüst davranmaya ve olumlu bir izlenim bırakmaya yönelik olmalıdır. Belirlenen etik standartlara ters düşecek olan tüm davranışlar yasaklamalı ve buna yönelik cezai işlemler uygulamalıdır. Her mesleğin kendine özgü bir takım gereklilikleri vardır. Burada dikkate alınması gereken husus, her meslekle ilgili, meslek sahipleri tarafından bu gereklilikler bilinmesidir. Bu konu, söz konusu meslek sahipleri için o mesleğe ait gerekliliklerin arasındaki uyum derecesinin belirlenmesi açısından da önemlidir. Çünkü meslek etiği her şeyden önce, o mesleği sürdürenlerin mesleğin gerektirdiği özelliklere ne derecede sahip olup olmadığıyla ilgilidir (Torlak, 2001, s. 84). Meslek etiği, her mesleğin kendine özgü etik kurallarını temsil eder.

Meslek Etiği

Bireyin ve toplumun kendini gerçekleştirme ve gerçek manada işlevlerini yerine getirilmesi için eğitim ile etik arasındaki doğal bağın korunması gerekir. Öğretmenlik mesleği statüsü ile bu bağı en iyi şekilde yansıtan meslektir. Öğretmenlik mesleğini doğru değerlendirmek için bu mesleğin gereklerini yerine getirerek yaşayan insanlara bunun nasıl yapılacağı gösterilmesi ile gerçekleşir. Öğretmenlik, öğrencilere ilişkin olan durumları, öğrencilerin insanlaşmasına katkıda bulunması ve bunu değerlendirme ve eylemde bulunma mesleğidir (Kuçuradi, 1988, s. 36).

Eğitim ve öğretimin uygulanması ve değerlendirilmesi süreçlerinde, öğretmen meslek etiğine dair ilkeler uygulanmalıdır. İnsanla çalışmak zahmetli iken, her bir bireyin bundan sonraki yaşantısının ele alınması gereken bu özel zaman diliminde, öğrencilere tek tek değer verip karar verme mekanizmalarına yardımcı olup onların nitelikli insanlar olarak yetişmelerine yardım etmek bir öğretmen için en kutsal vazifedir. Bu durumda, öğretmenlerin etik sorumlulukları daha da artmaktadır. Sockett (1993), profesyonel öğretmenin ahlaki olarak öğrencilerin ihtiyaçlarına cevap veren, öğrencileri ile empati kurabilen kişiler olduğunu belirtmişlerdir. Bu yaklaşımlarda bulunan öğretmenler, öğrencilerin kültürel ve sosyal farklılıklardan kaynaklanan öğrenmelerindeki engelleri aşmasını sağlamalıdır.

Her zaman öğretmen meslek etiği şuurunu taşımak ve uygulayabilmek öğretmenlerin önemli vazifeleridir. Öğretmenler bu bağlamda tüm bu sorumlulukların merkezindedir ve bir takım sorumlulukları gerçekleştirebilmesi için etik ilkeler çerçevesinde hareket etmelidir. Öğretmenlerin daha bilinçli olması için etik ilke ve etik kodları bilmeleri gerekmektedir. Öğretmenlik mesleğine özgü etik kurallar için öğretmen meslek etiği belirtilmiştir. Altın Kural (Başkalarına size davranılmasını istediğiniz gibi davranın), yaşama hakkı, özgürlük, mutluluk ilkelerini içerir (Tepe, 1992) öğretmenlerin meslek hayatlarında unutulmaz rehberi olmalıdır.

Problem Durumu

Araştırmanın amacı, öğretmenlerin mesleki etiğe ilişkin görüşlerini ortaya koymaktır. Eğitim bilimleri alanında “meslek etiği” sorunları bilimsel çalışmaların ana sorunlarından biri haline gelmiştir. İlgili araştırma için yapılan literatür taramasında da görülmüştür ki eğitim bilimleri alanında “meslek etiği” sorunları bilimsel çalışmaların ana sorunlarından biri haline gelmiştir. Türkiye’de eğitimle ilgili standartlar geliştirilemediği gibi etikle ilgili ilkeler tam anlamıyla yerleşmemiştir. Mesleki etiğin sağlanması ve günümüzün koşullarına ayak uydurabilmesi için eğitimin sürekli yenilenmesi gerekir. Mesleki etik, diğer sistemlerden farklı olarak içsel ve vicdani bir nitelik taşır. Bir eğitimcinin yaptıkları, bir noktadan sonra öteki meslektaşlarını da ilgilendirir. Etik dışı davranışlar, mesleğe duyulan bütün güveni yok edebilir. Saygı ve değer yitirilmesi, tüm toplum için bir kayıptır. Öğretmenlik mesleği, toplumsal açıdan vazgeçilmezdir. Öğretmen mesleki etik ilkeleri, yalnızca öğretmenleri değil, aynı zamanda öğrencileri ve dolayısıyla eğitimsel ve sosyal hayatı etkileyen çerçevesinin olmasını da gerektirir. Bu temel sorunla ilgili öğretmenlerin görüşlerinin bilinmesi önemli bir gereksinim olarak kabul edilmiştir. Eğitim örgütlerinde güçlü etik ilkeleri olan öğretmenlere ihtiyaç vardır. Öğretmenler, uzmanlık ve bilgi sahibi olmanın yanı sıra mesleki etik ilkelerinin uygulamasında da her zaman toplumda fark edilir olmalıdırlar. Etik ve öğretmen meslek etiği konuları her zaman ön plana çıkarılmalıdır. Bu nedenle öğretmenlerin etik konusundaki görüşleri araştırmaya değer görülmektedir. Ayrıca, bu konu ile ilgili yapılan araştırmalarda daha çok nicel yöntemler kullanıldığı görülmüştür. Bu araştırmada diğer araştırmalardan farklı olarak etik konusunda nitel bir yöntem kullanılarak alanyazına katkı sağlamak amaçlanmıştır. Nitel araştırma yöntemi ile öğretmenlik meslek etiğine ilişkin öğretmen görüşlerini derinlemesine ele almak hazır ölçek kullanmaktan daha faydalı ve gerekli görülmüştür.

Öğretmenlerin öğretmen meslek etiğine ilişkin görüşlerinin neler olduğu bu araştırmanın temel problemini oluşturmuştur. Araştırmaya yönelik alt sorular sorulmuştur. Bunlar; 1. Öğretmen meslek etik ilkelerine (kodlarına) ilişkin görüşler nelerdir? 2. Öğretmenin yöneticilere, meslektaşlara, öğrencilere ve velilere karşı sorumlulukları nelerdir ve bunları nasıl

yerine getirirler? 3. Bir öğretmenin etik karar verme sürecine ilişkin görüşleri nelerdir?

2. Yöntem

Bu çalışmada nitel araştırma tekniği kullanılmıştır. Bunun nedeni nitel araştırmaların araştırma yapılan ya da yapılması planlanan kişilerin sahip oldukları deneyimlerden doğan anlamların sistematik olarak incelenebilmesinde tercih edilen bir teknik olmasıdır (Ekiz, 2003). Nitel araştırmanın en önemli özelliği, insanları, varlıkları ve olayları kendi doğal ortamlarında incelemesidir (Punch, 2005). Araştırmada nitel araştırma yaklaşımlarından durum çalışması deseni kullanılmıştır. Durum çalışması, güncel bir olguyu kendi gerçek yaşam çevresinde inceleyen, olgu ve durum arasındaki sınırların kesin hatlarıyla belli olmadığında kullanılan bir araştırma yöntemidir (Yin, 2003). Creswell'e (2013) göre durum çalışması, derinlemesine veri toplamayı içeren veri toplama araçlarıyla zaman içinde ortaya çıkan durumların ve duruma bağlı temaların tanımlandığı nitel bir araştırma yaklaşımıdır. Bu araştırmada katılımcıların doğal ortamlarında yapılan görüşmeler ile mevcut var olan durum elde edilen veriler sonucu tema ve alt temalar ortaya çıkmıştır. Veriler içerik analizi ile çözümlenmiştir. İçerik analizi, belirli kurallara dayalı kodlamalarla bir metnin bazı sözcüklerinin daha küçük içerik kategorileri ile özetlendiği sistematik, yinelenen bir tekniktir (Büyüköztürk, Çakmak, Akgün, Karadeniz ve Demirel, 2009).

Çalışma Grubu

Bu araştırmanın çalışma grubunu, Eskişehir ili merkezinde yer alan anadolu liselerinde görev yapan 40 öğretmen oluşturmaktadır. Örneklem seçimi genel liseler, meslek liseleri, Fen Liseleri, Anadolu liseleri türlerinden Anadolu Liseleri küme örneklemesine dayalı olarak seçilmiştir. Eskişehir il merkezinde yer alan toplam 24 Anadolu lisesinden dördünde pilot uygulama yapılmıştır. Diğer 20 Anadolu lisesinden ikişer öğretmen ile asıl uygulama yapılmıştır. Bu çalışma grubu; 21 kadın, 19 erkek toplam 40 öğretmenden oluşmaktadır. Katılımcıların yaşları; 25-30 yıl arası iki, 30-35 yıl arası beş, 35-40 yıl arası 13, 40-45 yıl arası 16, 45-50 yıl arası dört kişi şeklindedir. Görüşme yapılan öğretmenlerin kıdemleri değişiklik göstermektedir. Bunlardan 1-5 yıl arası iki, 6-10 yıl arası beş, 11-15 yıl arası 13, 16-20 yıl arası 16, 20-25 yıl arası dört öğretmen vardır. Atama branşları; edebiyat, matematik, tarih, kimya, biyoloji, beden eğitimi, fizik, felsefe, din kültürü ve ahlak bilgisi, İngilizce şeklinde değişiklik göstermektedir.

Veri Toplama Aracı

Öğretmen meslek etiğine ilişkin literatür taraması yapılmıştır. Daha sonra görüşme formu için soru havuzu oluşturulmuştur. Pilot uygulama iki kadın ve iki erkek öğretmen'e uygulanmıştır. Pilot uygulama sonucu analiz ve değerlendirmeler yapılarak, tekrar eden cevaplar, gereksiz olabilecek sorular belirlenmiştir. Böylece görüşme formuna daha seçici sorular alınarak asıl görüşme uygulaması için görüşme soruları hazır hale getirilmiştir.

Veri Toplama Yöntemi

Bu çalışmada nitel araştırmada veri toplama tekniklerinden yarı yapılandırılmış görüşmeye göre veriler toplanmıştır. Öğretmenler ile yüz yüze görüşmeler yoluyla bilgi toplanmış ve yarı yapılandırılmış görüşme formu uygulanmıştır. İlk bakışta görüşme, kolay bir veri toplama yöntemi gibi görünebilir. Konuşma ve dinleme gibi herkes tarafından kullanılacak temel becerileri gerektirdiği düşünülebilir. Ancak, çok boyutu kapsaması açısından görüşme hem sanat hem de bilimdir (Patton, 1987).

Katılımcılarla asıl görüşmeler yapılmadan önce ön görüşme yapılarak kendilerinin de uygun olduğu zaman dilimlerinde görüşmelerin yapılması planlanarak görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Görüşmelerin tamamı araştırmacı tarafından bire bir ve yüzyüze olarak gerçekleştirilmiştir. Görüşmeler sırasında not alınırken dikkatlice her şey yazılmaya çalışılmıştır. Görüşme süreleri ortalama 45 dakika sürmüştür. Görüşmeler en uzun 50 dakika en kısa 20 dakika sürmüştür. Görüşmeye başlamadan önce araştırmanın amacı belirtilmiştir. Görüşmenin verilerinin sadece araştırma için kullanılacağı, kesinlikle görüşmeyi yapan kişinin adının, okulunun gizli kalacağı, verilerde kodlama kullanılacağı ve kendi adlarının yer almayacağı gibi konularda açıklama yapılarak araştırma izin belgesinin ve görüşme sorularının bir fotokopisi gösterilmiştir.

Verilerin Analizi

Katılımcılarla yapılan görüşmeler not alma tekniği uygulanarak kayıt altına alınmıştır. Görüşmelerin tamamlanması sonucu elde edilen veriler tutulan notlardan yararlanılarak yazılı metinlere dönüştürülmüştür. Bu yazılı metinler daha sonra tekrar gözden geçirilmiştir. Öğretmenlerle yapılan görüşmelerde öğretmen adları belirtilmemiştir. Kadın katılımcılar için K1, K2,..., erkek katılımcılar için E1, E2,... şeklinde kodlama yapılmıştır. Yıldırım ve Şimşek (2016)

içerik analizi yoluyla veriler tanımlanarak, verilerin içinde saklı olabilecek gerçekler ortaya çıkarmaya çalışılır. İçerik analizinde temelde yapılan işlem, birbirine benzeyen verileri belirli kavramlar ve temalar çerçevesinde bir araya getirmektir. Sonrasında, okuyucunun anlayabileceği bir biçimde verileri düzenleyerek yorumlamaktır. Bu temel amaç çerçevesinde, içerik analizinin yapıldığı izlenen bir takım aşamalar vardır. Bu aşamalar; verilerin kodlanması, temaların bulunması, verilen kodlara ve temalara göre düzenlenmesi ve tanımlanması, bulguların yorumlanması ve raporlaştırma şeklindedir.

Görüşmelerin dökümleri yapılırken her bir görüşme ayrı ayrı yazıya dökülüp, kodlanmıştır. İçerik analizinde elde edilen veriler incelenerek her bölümün ne ifade ettiği bulunmaya çalışılmıştır. Kodlama iki araştırmacı tarafından önce ayrı ayrı kodlanmıştır. Her iki araştırmacı tarafından tema ve alt temalar oluşturulmuştur. Verilerin kodlanması esnasında, veri seti birkaç defa okunmuş ve ortaya çıkan kodlar üzerinde çalışmalar yapılmıştır. İlgisiz cevaplar kodlama dışı bırakılmıştır. Yeni kodlar ortaya çıktıkça kod listesi zenginleştirilmiştir. Daha sonra verilere anlam kazandırılmaya çalışılmış, tema ve alt temalar arası ilişki ve sebep-sonuç ilişkisi kurulmuştur. İki ayrı kodlayıcı yani araştırmacı sonrasında bir araya gelerek ortak kodlar üzerinde çalışmışlardır. Sonrasında da bir başka uzman kişiden oluşturulan tema ve alt temaların kontrol edilmesi istenmiş, görüş alınmıştır. Çalışmanın güvenilirliği için uyum yüzdesine bakılmıştır. Uyum yüzdesini hesaplamada Miles ve Huberman (1994, s. 64), Uyum Yüzdesi Formülü kullanılmıştır. $P = (N_a \times 100) / (N_a + N_d)$ (P: uyum yüzdesi, N_a : uyum miktarı, N_d : uyumsuzluk miktarı). Toplam % 91.66 olarak hesaplanmıştır. Bu değer araştırmanın güvenilir olarak kabul edilebileceğini göstermektedir.

Mayring'e göre (2000) güvenilirlik için, ölçümün doğruluğunu, yaklaşımın doğruluğunu anlatmaktadır ifadesini kullanmıştır. Veri toplama ve analiz yöntemleri ile ilgili ayrıntılı açıklamaların yapılması önemlidir. Görüşmelerin nasıl yapıldığı, verilerin nasıl kaydedildiği, dokümanların nasıl analiz edildiği, elde edilen sonuçların nasıl birleştirildiği ve sunulduğu gibi yöntemle ilişkin konuların ayrıntılı bir biçimde açıklanması benzer araştırma yapacak araştırmacılar için yardımcı olabilir (Yıldırım ve Şimşek, 2016). İç güvenilirlik ise aynı zaman diliminde birden fazla araştırmacının bir olguyu ya da olayı aynı biçimde ölçmesi anlamına gelir. Bu nedenle birden fazla araştırmacının verileri analiz etmesi ve karşılaştırılmasına imkân sağlanmalıdır (Kirk ve Miller, 1986). Buna göre; araştırmadaki verileri iki ayrı kodlayıcı ele almıştır. İki farklı kişiden elde edilen analizleri, kodlayıcılar tarafından karşılaştırılmış ve ortalaması alınmıştır. Tüm bu çalışmalar araştırmanın iç güvenilirliğinin göstergesidir. Araştırmanın dış güvenilirliğini artırmak için yöntemler ve aşamalar açık bir şekilde tanımlanmalıdır. Ayrıca, maksimum düzeyde güvenilir veriler toplanmalıdır. Bunlarla birlikte, yöntemle ilişkin konular ve analiz aşamaları açıkça ortaya konmalıdır (Yıldırım ve Şimşek, 2016). Bu bağlamda, araştırmanın görüşme kayıtları kapsamlı ve ayrıntılı bir biçimde tanımlanmıştır. Görüşme sorularının cevapları, öğretmen meslek etiğine ilişkin görüşlerini tespit edebilmek için amaca uygun toplanmıştır.

Nitel araştırmada geçerlik araştırmacının araştırdığı olgunun, olduğu biçimiyle ve olabildiğince yansız olması anlamına gelmektedir (Kirk ve Miller, 1986). Aynı şekilde, araştırma alanına olan yakınlık, yüz yüze görüşmeler yoluyla ayrıntılı ve derinlemesine bilgi toplama, doğrudan ve olayın gerçekleştiği doğal ortam içinde bilgi toplama, uzun süreli bilgi toplama ve elde edilen bulguların teyit edilmesi için alana geri gidebilme ve ek bilgi toplama olanağının olması nitel araştırmada geçerliği oluşturmayı sağlayan önemli özelliklerdir (Yıldırım ve Şimşek, 2016). Miles ve Huberman (1994), araştırmada elde edilen sonuçların doğruluğunu konu edinen iç geçerliliğin sağlanması için araştırma sonuçlarının anlamlı olması ve tutarlı olması, sonuçların kavramsal çerçeve ile uyumlu olması ve bunların veri toplamada rehber olması ve sonuçlardan yola çıkarak yapılan tahminlerin ve genellemelerin tutarlı olması gibi soruların yer alması gerektiğini belirtmiştir. Bu araştırmada da, ilk önce görüşmeler not alma tekniği ile yazılmıştır. Daha sonra bilgisayar ile yazılıp kaydedilmiştir. Görüşme yapılan 40 kişiden bir gruba kendi görüşme formları okutulmuştur. Katılımcıların görüşme formunda yazdığı şekilde söyleyip söylemediği kontrol ettirilerek onayları alınmıştır. Bu yapılan çalışma verilerinin anlamlı ve tutarlı olmasına katkı sağlamıştır. Elde edilen verilerin doğruluğunu ve kendi içinde anlamlı bir bütün olduğunu göstermiştir. Buna göre; araştırmada iç geçerlilik sağlanmıştır. Nitel araştırmalarda dış geçerliliğe uygun olması için, örneklem genelde amaçlı bir şekilde araştırma sorularına ve incelenecek olaya uygun olarak seçilir. Önemli olan örneklemin araştırma evrenini temsil etmesi değil, araştırma yapılacak olaya uygunluğudur (Maxwell, 1992). Dış geçerliliği oluşturmak için bu araştırmada da örneklem sorulara ve incelenen duruma uygun olacak şekilde seçilmiştir. Sorular kapsamlı bir şekilde tablolastırılarak görselleştirilmiş ve tema ve alt temalar tek tek değerlendirilmeye çalışılmıştır. Elde edilen sonuçların tekrar ele alınabilmesi için kodlanan tema ve alt temalardan sonra görüşlerden çarpıcı alıntılar yerleştirilmiştir. Araştırma alanı olan öğretmenlerle doğal ortamları olan kendi okullarında derinlemesine ayrıntılı görüşmeler yapılmıştır. Bu açıardan çalışmada geçerlilik sağlanmıştır.

3. Bulgular

Eskişehir il merkezinde görev yapan Anadolu liseleri öğretmenleri ile görüşmeler yapılmıştır. Elde edilen veriler çözümlenmiştir. Elde edilen verilerin çözümlenmesi sonucunda bulgular elde edilmiştir. Elde edilen bulguların sunumu için tablolar hazırlanmıştır. Bulgular sırasıyla tablolara sunulmuştur.

Öğretmen Meslek Etik İlkelerine (Kodlarına) Yönelik Görüşler

Öğretmen meslek etik ilkelerine (kodlarına) yönelik görüşler yapılan yüz yüze görüşmelerden elde edilen verilerin analizi sonucu elde edilmiştir. Hazır tema anahtarları oluşturulmamıştır. Elde edilen görüşlere ilişkin on sekiz tema oluşturulmuştur. Bu temalar; adalet, eşitlik, saygı, dürüstlük, sorumluluk, tarafsızlık, hoşgörü, doğruluk, çıkar sağlamamak, güven, iyi örnek olmak, sevgi, işbirliği, adanmışlık, şiddet uygulamamak, nezaket, şeffaflık, sabır ve gizlilik şeklindedir. Bunlar Tablo 1’de gösterilmiştir.

Tablo 1. Öğretmen Meslek Etik İlkelerine (Kodlarına) Yönelik Görüşler

	Kadın	Erkek
A) Adalet	K1,K2,K5,K6,K8,K9,K10, K11,K12,K13,K16,K17,K20	E1,E3,E7,E8,E9,E10, E13,E15,E16,E17,E18
B) Eşitlik	K2,K3,K4,K6,K8,K10,K13,K14,K15,K16,K17 ,K19	E1,E2,E3,E6,E8,E7,E9,E11,E12,E13,E15,E16
C) Saygı	K2,K3,K4,K5,K6,K7,K8,K9,K11,K12,K13,K16, K19,K20,K21	E1,E2,E3,E4,E6,E11,E14,E17
D) Dürüstlük	K2,K3,K6,K9,K10,K12,K13,K16,K19	E1,E2,E3,E4,E8,E17
E) Sorumluluk	K3,K4,K6,K7,K10,K11,K13,K15,K16,K17	E1,E3,E4,E11,E15
F) Tarafsızlık	K2,K3,K4,K6,K9,K10,K13,K16	E2,E7,E8,E17
G) Hoşgörü	K2,K3,K5,K8,K9,K12,K17,K19,K21	E6,E16,E18
I) Çıkar sağlamamak	K4,K10	E5,E9,E10,E13,E16,E18
İ) Güven	K3,K6,K13,K16	E1,E2,E17
J) İyi örnek olmak	K3,K4,K18	E12,E13,E16,E19
K) Sevgi	K2,K8,K19,K21	E6,E9,E11
L) İşbirliği	K1,K10,K21	E3,E4
M) Adanmışlık	K1,K12,K20	E1,E16
N) Şiddet uygulamamak	K14,K18	E12,E13
O) Nezaket	K2,K20	E17
Ö) Şeffaflık	K6	E1
P) Sabır	K3	E3
R) Gizlilik	K11,K16	-

“Adalet” temasına ilişkin bazı görüşler şu şekildedir:

K17. Adaletli davranarak insana değer vermeli.

K20. Adaletli ve dengeli bir yaşantıya sahip olmak en önce olması gerekendir.

E7. Farklılıklar birbirinden beslenir ve çeşitliliği sağlar. Bu bireysel farklılıklar dezavantaj ya da olumsuz bir faktör değildir. ..Herkes bu yüzden adalet ilkesine göre davranmak gerekir.

Öğretmenlerin hemen hemen nerdeyse aynı düzeyde görüşte ortak oldukları görülmüştür. “Eşitlik” temasına ilişkin bazı görüşler şöyle ifade edilmiştir:

K3. İnsan haklarına saygılı ve eşitlikten yana olan bir sistemin öncüsü olmalıyız.

E11. Eşitlikçi bir hayat prensibi oluşturabilmek etik ilkeler arasında yer almalı.

E15... En güzeli herkesi olduğu gibi kabullenip eşit görmek, ona göre muamele edebilmektir.

Kadınların erkeklerle bu temaya ilişkin aynı duyarlılıkta oldukları söylenebilir. “Saygı” temasına ilişkin bazı görüşler şu şekildedir:

K4. Mesleğe ve öğrencilerine saygılı olması, toplumdaki saygı anlayışını geliştirmesi gerekir.

E4. Meslektaşlar, öğrenciler ve veliler için bireysel farklılıklarına saygı duyarak bunları avantaj olarak görerek uyum içerisinde çalışırım. Her birey benim için değerlidir.

E6. İnsan haklarına saygılı olabilmesi kaliteli eğitim için bir şarttır

Kadınların erkeklerden fazla hassas oldukları görülmüştür. “Dürüstlük” temasına ilişkin bazı görüşler şöyledir:

K6. Öğrencilerine dürüstlüğü aşılamalı, dürüstlükten yana olmalıdır.

E1. Dürüstlüğüyle örnek olmalı öğretmen, temsil edebilmeli.

E2. “Dürüst bir insan olabilmek her şeyden önde gelir.

Kadınların erkeklerden daha çok bu temaya dair görüş sahibi oldukları söylenebilir. “Sorumluluk” temasına ilişkin bazı görüşler şu şekildedir:

K4. Sorumluluk bilinci uyanmalı ve bu bilinçle hareket etmeli.

K7. Çevresine karşı sorumluluklarını uygulayan bir öğretmen olmalı.

E1. Sosyal açıdan sorumluluk sahibi olmak gerekir.

E11. Verilen sorumluluğu istenilen en iyi biçimde yerine getiren davranışlar sergilemeli.

Kadınların bu temaya ilişkin erkeklere göre daha duyarlı oldukları söylenebilir. Tarafsızlık temasına ilişkin bazı görüşler şu şekildedir:

K6. Taraf tutmadan herhangi kişi ya da kurumlardan tarafa olmadan hareket edilmelidir.

E2. Tarafsız olarak hiç kimseden yana olmamalıyız.

E7. Yansız olmalı, çoğunluğun fikrine uymalıdır.

Kadınların erkeklere oranla daha duyarlı oldukları söylenebilir. “Hoşgörü” temasına ilişkin ifade edilen bazı görüşler şöyledir:

K12. Hoşgörülü olmalı ne olursa olsun kimseyi incitmemelidir.

E6. Hoşgörülü ahlaklı bireyleri topluma kazandırmalıyız.

E18. Her zaman anlayış ve hoşgörüyü elden bırakmamalıyız.

Kadınların bu temaya dair erkeklerden daha çok dikkatli oldukları söylenebilir. “Doğruluk” temasına ilişkin bazı görüşler şu şekildedir:

K3. Her zaman doğrudan yana olmalıyız, doğruluktan şaşmamalıyız.

E18. Yalan söylememeli ve doğrunun peşinde olmalıyız.

Erkeklerin kadınlara oranla bu temaya ilişkin daha hassas oldukları, etik ilke olarak daha çok yer verdikleri sonucuna varılabilir. “Çıkar sağlamamak” temasına ilişkin bazı görüşler şöyle ifade edilmiştir:

K10. Görevini kendi menfaati için kullanmamalı.” (K10).

E16. Mesleğini kendi çıkarları doğrultusunda kullanmama etik ilkesi öğretmenin hayatında yer etmeli.

Kadınların, erkeklerin görüş bildirdikleri görülmüştür. Bu anlamda, kadınların erkeklere oranla daha az duyarlı oldukları söylenebilir.

“Güven” temasına ilişkin bazı görüşler şöyle ifade edilmiştir:

K13. Sağlıklı ve güven duyulan ortamın sağlanması insanlar arasındaki ilişkilerin temelidir.

E17. Güvenilir olup güven kazanıldıktan sonra her şey daha kolay ilerleyecektir.

Kadınların erkeklere oranla güven teması ile ilgili ifadeleri daha çok yer aldığı ortadadır.

“İyi örnek olmak” temasına ilişkin bazı görüşler şöyle ifade edilmiştir:

K10. Öğrencilerini iyiye, güzele teşvik edecek örnek tavırlar sergilemelidir.

E19. Öğrencilerine, çevresine güzel örnek olmak, söz ve davranışlarıyla örnek olabilmek öğretmende bulunması gereken en güzel şeydir.

Kadınların erkeklerle hemen hemen aynı düzeyde iyi örnek olmak teması ile ilgili oldukları söylenebilir. “Sevgi” temasına ilişkin bazı görüşler şöyle ifade edilmiştir:

K 21. Sevgiyi devam ettirmek sürdürmek, mesleğini, işini sevebilmek, sevgi var olduktan sonra diğer şeyleri de beraberinde gelecektir.

E6. Sevgi her şeyin kapısını açan bir anahtar gibidir bence, çok değerlidir.

Sevgi teması incelendiğinde, bu temaya ilişkin hemen hemen hem kadın hem de erkekler'in aynı düzeyde duyarlı oldukları sonucu çıkarılabilir. "İşbirliği" temasına ilişkin bazı görüşler şöyledir:

K10. Yardımlaşma ve dayanışmanın gücünü hissetmek lazım." (K10).

E4. Dayanışma içerisinde olmalı.

Kadınların bu temaya dair duyarlılıkları ortadadır. "Adanmışlık" temasına ilişkin bazı görüşler şöyle ifade edilmiştir:

K1. Fedakârlıkla çalışmak, mesleğini vazgeçilmez görmek, öğretme heyecanı yaşayabilmek lazım.

E1. Mesleki fedakârlık, adanmışlık, sadece bir işten öte olmalı mesleğimiz.

Kadınların erkeklere oranla bu tema ile ilgili yaklaşık olarak aynı duyarlılıkta oldukları söylenebilir. "Şiddet uygulamamak" temasına ilişkin bazı görüşler şöyle ifade edilmiştir:

K18. İnsanlara karşı sözlü ya da fiziksel hiçbir şekilde şiddette bulunmamalıyız.

E12. Hiçbir zaman şiddete kesinlikle başvurmamalıyız, bunun hiçbir şekilde insani olmadığını bilmeliyiz.

Şiddetin ahlaki olarak hiçbir yeri yoktur.

"Nezaket" temasına ilişkin bazı görüşler şöyledir:

K2. Nezaketli olmak, görgü kurallarına dikkat edebilmek her zaman çok önemli.

E17. Nezaket sahibi olabilmeli ve kibar davranmalı.

Kadınların erkeklere oranla bu temaya dair hassas oldukları söylenebilir. "Şeffaflık" temasına ilişkin görüş şöyledir:

K6. Açıklık, şeffaflık da önemli ilkeler olarak aklıma gelmekte."

E1. "Şeffaflık, hayatımızın temel taşlarındanıdır."

"Gizlilik" temasına ilişkin görüşler şöyledir:

K11. "Öğrenci öğretmen sırlarını korumalıdır. Kişisel ve ailevi sırlarını açıklamamalıdır."

K 16 "Öğrencilere ait sırları başka öğretmenler ve öğrencilerle paylaşmamalı."

Öğretmen meslek etik ilkelerine ilişkin olarak öğretmenlerin etik ilkelerle ilgili olarak bilgi sahibi oldukları görülmüştür. Öğretmenler etik ilkeleri tanımlayabilmişlerdir. Öğretmenler, bu mesleki etik ilkelerin bilincindedirler. Öğretmenlerin etik ilkeleri bilmeleri ve tanımlayabilmeleri olumludur.

Öğretmenlerin Yöneticilere, Meslektaşlara, Velilere ve Öğrencilere Karşı Sorumlulukları

Öğretmen olarak yöneticilere, meslektaşlara, öğrencilere ve velilere karşı sorumluluklarına ilişkin görüşler elde edilmiştir. Elde edilen görüşlere göre öğrenci, veli, meslektaş ve yönetici olmak üzere dört tema oluşturulmuştur. Öğrenci teması tüm temalar arasında önceliklidir. Bu temalar ve alt temaları Tablo 2'de gösterilmiştir.

Tablo 2. Öğretmenlerin Yöneticilere, Meslektaşlara, Velilere ve Öğrencilere Karşı Sorumlulukları

	Kadın	Erkek
A) Öğrenci		
A1) Mesleki yeterlilik	K3,K4,K5,K13,K14,K15,K18,K20	E2,E3,E4,E5,E8,E9,E10,E11,E12,E13,E14,16,E17,E18,E19
A2) Etik ilke	K3,K5,K6,K7,K9,K12, K14, 16,K17,K19,K21	E1,E3,E5,E6,E14,E15
A3) Değer etiği	K2,K4,K6,K7,K8,K10, K11, K12,K13	E2,E3,E7,E8,E15
A4) Rol model	K1,K2,11,K13,K16,K19,K21	E6,E16
B) Veli		
B1) İletişim	K2,K10,K14,K16,K17, K18,K21	E2,E3,E4,E5,E7,E8,E9,E11,E12,E14,E16,E17,E18
B2) İşbirliği	K4,K10,K16,K17,K18	E3,E4,E5,E8,E11
B3) Yönlendirme	K1,K2,K7,K8,K9,K14, K15,K16	E5
B4) Toplantı	K4,K15,K16,K20	E2,E7
C) Meslektaş		
C1) İşbirliği	K1,K4,K7,K10,K11,K12, K13, 14,K17,K21	E1,E3,E7,E8,E11,E15
C2) İletişim	K10	E3,E12,E15

Öğrenci temasına ilişkin dört alt tema oluşturulmuştur. Bunlar sırasıyla mesleki yeterlilik alt teması etik ilke alt teması, değer etiği ve rol model alt teması şeklindedir. Öğrenci temasının alt temalarına sırayla yer vermek gereklidir.

“Mesleki yeterlilik” alt temasına ilişkin bazı görüşler şöyledir:

K18. “Bir öğretmen olarak kendimi iyi yetiştirmem, mesleki etik kurallara sahip olmam, öğrencilerime en iyi bilgiyi aktarabilmem, alanımda gelişmem, öğrencilerimi gözetmem.”

E3. “Öğrencilerimize karşı sorumluluklarımız, öncelikle onlarla çok iyi iletişim kurma onları küçük görmeme, onları önemseme, gerektiğinde onlara yardımcı olma, öğrencilere kendini ve branşını sevdirmeye, bilgilerini sağlıklı ve yanlışsız bir biçimde aktarma, derse zamanında girip çıkma, sadece mesleki değil toplumsal alanda da öğrencilere rehber olma yardımcı olmak diyebilirim.”

Mesleki yeterlilik alt temasına bakıldığında kadınların, erkeklerden daha fazla görüş bildirdikleri ortadadır. Buna göre, erkeklerin kadınlara göre mesleki yeterlilik açısından daha duyarlı oldukları belirtilebilir. “Etik ilke” alt temasına ilişkin bazı görüşler şu şekildedir:

K3. “Öğrencilerine saygılı davranmak, adalet ve eşitliği savunmak, etik ilkelere sahip çıkmak sorumlulukları arasındadır.”

K6. “Mesleğimin gereği olarak öğrencilerime karşı daima şeffaflık, açıklık ve hesap verilebilirlik durumlarını daima ön planda tutarak tarafsız olabilmektir.”

E14. “Öğrencilere karşı herkese eşit mesafede davranarak saygı çerçevesinde ilişki kurabilmektir.”

Etik ilke alt temasına ilişkin kadınlar erkeklerden daha duyarlıydılar. Kadınlar erkeklere göre öğrencilere karşı sorumluluklarında etik ilkeler açısından daha duyarlı oldukları söylenebilir. “Değer etiği” alt temasına ilişkin bazı görüşler şu şekildedir:

K4. “Öğrencilere yaş grubu ve psikolojik durumlarına göre davranmaya özen gösteriyorum. Öğrenciye karşı olan sorumluluk bambaşkadır.”

K10. “Öğrencinin ilgi ve ihtiyaçlarına göre davranmak, onları önemsemek, değer vermek gerekir.”

E2. “Bir öğretmen olarak her zaman öğrencilerimin en ufak sorunlarıyla dahi ilgilenmeye çalışırım. Yeri geldiğinde onların bir aile bireyleriymiş gibi davranıp daha sıcak ilişkiler kurmaya çalışırım.”

“Değer etiği” alt teması incelendiğinde kadınların erkeklerden daha fazla görüş bildirdikleri ortaya çıkmıştır. Bu açıdan kadınların erkeklerden daha çok değer etiğine önem verdikleri söylenebilir.

“Rol model” alt temasına ilişkin bazı görüşler şöyledir:

K1. “Öğretmen olarak her türlü davranışımızla öğrenciye model oluruz. Bu model olma ile okulun atmosferini sınıfın iletişimini etkileriz.”

K6. “Öğrencilere iyi örnek olmalı, model olma yoluyla öğrenme sağlanmalı.”

Rol model alt temasına bakıldığında kadınların erkeklerden daha fazla görüş bildirdikleri görülmüştür. Bu açıdan, kadınlar erkeklere oranla rol model olmayı sorumlulukları arasına almayı daha fazla benimsemişlerdir. Veli temasına dair dört alt tema oluşturulmuştur. Bu alt temalar sırasıyla iletişim, işbirliği, yönlendirme ve toplantı şeklindedir. Veli temasına ilişkin alt temalara sırasıyla yer vermek gereklidir. “İletişim” alt temasına ilişkin bazı görüşler şu şekildedir:

K16. “Velilerle bireysel görüşmeler yapabiliriz, öğrencilerin velileri ile daha sık görüşürüz.”

E16. “Velilerle daima iletişim halinde olup öğrenciler hakkında bilgi alışverişinde bulunmak lazım.”

Veli temasının iletişim alt teması göz önünde bulunduğunda kadınların, erkeklerden daha az görüş bildirdikleri ortaya çıkmıştır. Bu alt temaya ilişkin, erkeklerin kadınlara oranla veli ile iletişime öncelikli yer verdikleri söylenebilir. Diğer yandan, en önemli fark, kadınlar gerektiğinde, sorun olduğunda veliyle görüşmek gerektiğini düşünürken, erkekler sürekli ve daimi olan iletişim içinde olmanın gerektiğini belirtmişlerdir. Erkek öğretmenler için sorun veya belirli bir durum veli iletişimi için şart görülmemektedir.

“İşbirliği” alt temasına ilişkin bazı görüşler şu şekilde ifade edilmiştir:

K4. “ Öğrenci-veli-öğretmen birlikteliği sağlanması için güven duygusu içtenlikle verilmelidir.”

E4. “Öğrenci velilerini eğitimin en önemli olan iş birliğinin bir parçası görürüm.”

Veli temasının işbirliği alt teması incelendiğinde 21 kadın ve 19 erkek katılımcıdan kadın ve erkeklerin eşit oranda görüş bildirdikleri görülmüştür. Erkek ve kadınlar eşit düzeyde görüş bildirmişlerdir. “Yönlendirme” alt temasına ilişkin bazı görüşler şöyledir:

K7. “Öğrencilerimin başarı durumları, okul veya sosyal hayattaki problemlerine yönelik velilere rehberlik

etme konusunda yardımcı olmaya çalışıyorum.”

E5. “Velilere yönlendirme ve rehberlik yapılması en önemli sorumluluklarımızdır.”

Yönlendirme alt teması incelendiğinde kadınların görüş bildirirken, erkeklerin neredeyse hiç görüş bildirmedikleri belirtilmiştir. Buna göre, kadınlarda erkeklerden daha çok velileri yönlendirme ve rehberlik etme sorumluluğu görülmüştür. “Toplantı” alt temasına ilişkin bazı görüşler şöyle ifade edilmiştir:

K16. “Belirli zamanlarda veli toplantısı düzenleyip öğrencinin durumunu anlatabiliriz.”

E2. “Toplu ve bireysel veli toplantıları düzenleyerek öğrencilerim hakkında daha çok bilgi sahibi olmaya çalışırım.”

Kadınların erkeklere göre toplantı alt temasına ilişkin daha duyarlı oldukları söylenebilir. Meslektaş temasına ilişkin iki alt tema oluşturulmuştur. Bunlar, birincisi işbirliği alt teması ve ikincisi iletişim alt teması şeklindedir. Meslektaş temasının alt temalarına yer vermek gereklidir. “İşbirliği” alt temasına ilişkin bazı görüşler şöyle ifade edilebilir:

K11. “Meslektaşlarımızla eğitim öğretimin kalitesini artırma yönünde iş birlikçi tutum sergilerim.”

E8. “Meslektaşlarıyla uyum ve işbirliği içinde öğrenci ve okulun ihtiyaçlarına yönelik ne yapılması gerekiyorsa ona göre davranmalı.”

Kadınların erkeklere göre işbirliği temasına daha fazla öncelikli gördükleri söylenebilir. “İletişim” alt temasına ilişkin bazı görüşler şöyledir:

K10. “Meslektaşlarla iletişim halinde olup tecrübelerinden istifade etmek en önemli sorumluluklarındandır.”

E12. “Meslektaşlarımızla iletişim ve paylaşımı daha fazla artırmalıyız.”

Erkeklerin kadınlardan daha çok meslektaş iletişimi konusunda hassas oldukları sonucuna varılabilir. “Yönetici” temasına ilişkin bazı görüşler şöyle ifade edilebilir:

K15. “Yöneticilerime karşı saygı içerisinde ve yapmam gerekeni yerine getirerek onları mahcup etmeyecek şekilde ve en iyisi yapmaya çalışarak yerine getiririm.”

E17. “Öğretmenler, yöneticilerine her zaman aynı şekilde güven vermelidir. Fikir ve önerilerde bulunmaktan kaçınmamalı ve yöneticiye değer vererek tüm sorumluluklarını yerine getirmelidir.”

Kadınların ve erkeklerin bu temaya ilişkin aynı düzeyde hassas oldukları sonucuna varılabilir.

Öğretmenlerin sorumluluklarına ilişkin olarak, öğretmenlerin ilk sıraya öğrenciye karşı sorumluluklarını koydukları görülmüştür. İkinci sırada veliye karşı sorumluluklara önem vermişlerdir. Bu durum, öğrenci-veli ilişkisini gösterdiği için yine öğrenciye verilen değer pekiştirildiğinin göstergesidir. Sonrasında meslektaşlara ve yöneticilere yönelik sorumlulukların olması mesleki anlamda ve idari anlamda sorumluluklarını göstermektedir. Tüm sorumluluklarının arasında öğrenciye verdikleri değer ortadadır.

Etik Karar Verme Süreci

Etik karar verme sürecine ilişkin öğretmen görüşleri alınmıştır. Görüşlerin analizinden dört tema oluşturulmuştur. Bunlar; çok yönlü bakma, etik ilkeler, tecrübe desteği ve altın kural şeklindedir. Bu temalar Tablo 3’te sunulmuştur.

Tablo 3. Etik karar verme süreci

	Kadın	Erkek
Çok yönlü etik bakma	K5,K6,K7,K8,K10,K13,K14,K15,K16,K17,K18,K19,K20,K21	E1,E2,E3,E4,E5,E6,E10,E11, E13,E18
Etik ilkeler	K1,K3,K9,K11,K13	E3,E7,E8,E9,E12,E13,E14,E16,E17,E19
Tecrübe desteği	K3,K4,K10,K16,K17,K19	E1,E7,E8,E10
Altın Kural	K10,K12	E8,E15,E17

“Çok yönlü bakma” temasına ilişkin görüşler şu şekildedir:

K6. “Etik sorun ile ilgili olguları yazmanın da büyük resmi görmek açısından çok faydası olacaktır. Bu aşamada sorunun etik, hukuki, kişisel, sistemsel veya kurumsal olup olmadığı yani temel niteliği de açık bir biçimde ortaya çıkacaktır. Etik sorunu tüm boyutlarını tespit etmek en faydalı olanıdır.”

E2. “Etik karar verme konusunda öğretmen tüm koşulları düşünmelidir. Bütüncülük ve hümanist anlayışla ele alınmalı. Sorunların kaynağına inilmelidir. Fikir birliğine gidilmelidir. Problemlerin tanımı yapılmalı, alternatifler sıralanmalı, en uygulanabilir olan seçmelidir.”

Çok yönlü bakma temasına ilişkin kadınların, erkeklerden daha fazla görüş bildirdikleri ortadadır. Buna göre, kadınların erkeklerden daha hassas oldukları ortaya çıkmıştır. “Etik ilkeler” temasına ilişkin görüşler şu şekilde ifade edilmiştir:

K9. “Doğru ile yanlış haklı ile haksız iyi ile kötü adil ve adil olmayan ayırt edilmeli. En uygun ve en doğru davranış nasıl sergilenecekse o yol ve yöntem uygulanmalı.”

E19. “Öncelikle kendisini ilgilendiren etik kuralları iyi bilmeli uygulamalıdır ki verdiği kararlar doğru olsun. Bunun yanında sorumluluk sahibi olmalı, kararlarının arkasında durmalı ve adaletli davranmalıdır diye düşünüyorum.”

Etik ilkelere göre karar vermeye ilişkin erkeklerin kadınlara göre daha hassas oldukları söylenebilir. “Tecrübe desteği” temasına ilişkin bazı görüşler şöyledir:

K19. “Etik ile ilgili karar vermek tecrübe sahiplerinden destek alınmalı.”

E8. “Ciddi sorumluluk gerektiği için işin ehli olanlardan faydalanmak gerek.”

Kadınların erkeklere göre bu konuda daha hassas oldukları söylenebilir. “Altın Kural” temasına ilişkin bazı görüşler şu şekildedir:

K21. Gerçeklerin farkında olup bize davranılmasını istediğimiz gibi davranıp o şekilde karar vermeliyiz.

E15. Bana bu şekilde davranılsaydı ne yapardım diye sorulup öyle karar verilmeli.

Etik karar vermede Altın Kural’ı uygulamaya ilişkin erkeklerin kadınlara göre daha duyarlı olduğu söylenebilir.

4. Tartışma, Sonuç ve Öneriler

Öğretmen meslek etik ilkelerine ilişkin olarak, öğretmenlerin etik ilkeleri bildikleri ve tanımlayabildikleri sonucuna ulaşılmıştır. Kadın öğretmenler etik ilkeleri tanımlamakta erkek öğretmenlerden daha fazla görüşe sahiptirler. Kadın öğretmenlerde, adalet, eşitlik, saygı, hoşgörü, dürüstlük, sorumluluk, tarafsızlık, güven ve nezaket ilkeleri önceliklidir. Erkek öğretmenlerde ise doğruluk ve çıkar sağlamamak önceliklidir. Erkek ve kadın öğretmenler şiddet uygulamamak, sevgi, adanmışlık, işbirliği, şeffaflık, sabır ve iyi örnek olmak ilkelerinde benzer görüşlerdedirler. Özbek’in (2003) araştırmasında sorumluluk, profesyonellik, dürüstlük ve saygı boyutundaki ilkelerden sadece saygı boyutunda cinsiyete göre anlamlı bir fark bulunmuştur. Bu çalışmada elde edilen 18 etik ilkeden, dokuzunda kadınlar, ikisinde de erkekler önceliklidir. Buna göre, etik ilkeler arasında ortaya çıkan cinsiyet farklılığı ile bu araştırma Özbek’in (2003) araştırmasından farklıdır. Campbell’in (2003) araştırmasında öğretmenin en önemli ahlaki yönünün “adalet” olması ile bu çalışmada “adalet” temasının etik ilkeler arasında en üst sırada olması benzerdir. Araştırmadaki “çıkar sağlamamak”, “dürüstlük”, “tarafsızlık”, “sorumluluk”, “şeffaflık”, “doğruluk” etik ilkeleri, İngiltere’de kamu görevlilerinin uyması gereken etik ilke ve değerlerinin özünü oluşturan Kamu Yaşamı Standartları Kurulu’nun (Committee on Standards in Public Life, 2014) ilkeleri ile benzerdir. Karakelle’nin (2005) araştırması ile bu çalışmadaki “adanmışlık”, “güven”, “sevgi” ve “saygı” temaları benzer sonuçlar göstermektedir. Banks ve Thompson (1995) araştırmaları, bu çalışmadaki “sabır”, “hoşgörü”, “sorumluluk” ve “nezaket” temaları ile benzerdir. Bu araştırma sonucunda etik ilkelerle kadın ve erkek öncelikleri farklılığı ortaya çıkmıştır. Bu sonuç, Banks ve Thompson (1995), Özbek (2003) ve Karakelle (2005)’in araştırmalarında mevcut değildir.

Öğretmen sorumluluklarına ilişkin, öğretmenlerin sorumluluklarının bilincinde oldukları görülmüştür. Kadın öğretmenler, öğrenciye ilişkin etik ilke, değer etiği, rol model ile veliye ilişkin yönlendirme, toplantı; meslektaş işbirliğine ilişkin daha öncelikli görüş bildirmişlerdir. Erkek öğretmenlerde ise öğrenciye ilişkin mesleki yeterlilik; veliye ilişkin iletişim ve iş birliği meslektaşına ilişkin iletişim alt temalarında kadın öğretmenlere göre daha öncelikli görüş bildirmişlerdir. Öztürk (2010)’ün araştırmasındaki öğrenci ve veli sorumluluğu bu çalışmayla benzer sonuçlar göstermektedir. Arends (1991), Demirci (2000) ve Erden’in (2001) araştırmalarındaki alana hâkimiyet, mesleki ve kişisel olarak öğrenciler için nitelikli olma sonuçları ile bu çalışmada öğretmenlerin ilk sırada yer verdikleri “mesleki yeterlilik” teması benzer sonuçlar göstermektedir. Öztürk (2010) ve Thompson’ın (1997) araştırmalarındaki öğrencinin bir birey olarak görülmesi, saygı gösterilerek ihtiyaçlarına cevap verme sonucu ile bu çalışmadaki “değer etiği” alt teması birbirleri ile örtüşmektedir. Şakar’ın (2010) araştırmasında öğrenciye karşı sorumluluklarda rol model olma ve etik ilkeler (sevgi, saygı, hoşgörü) doğrultusunda davranma sonucu ile bu çalışmanın “rol model olma” ve “etik ilkeler” temaları benzerlik göstermektedir.

Işık (2007), Yıldırım ve Dönmez (2008), Carney-Hall (2008) ve Öztürk'ün (2010) araştırmalarındaki öğretmen-veli ilişkisinde iletişim bu araştırmadaki “veli iletişimi” birbirine benzerdir. Özdemir (2007) ve Işık'ın (2007) araştırmalarındaki okul-aile işbirliği sonuçları ile bu araştırmadaki veli temasının “işbirliği” alt teması birbirine benzerlik göstermektedir. Carney-Hall (2008) ve Stout'un (2009) araştırmalarında öğretmen-veli ilişkisinde öğretmenin veliye ve öğrenciye katkısı olduğu, yardım etmesi ile bu araştırmadaki veli temasının “yönlendirme” alt temasına benzerdir. Carney-Hall (2008) ve Mcbridge, Bae ve Wright'ın (2002) araştırmalarında öğretmen ve velinin yüz yüze görüşmeleri gerektiği, öğretmenin toplantılar ile öğretmen-öğrenci-veli üçlüsünü birleştirmesi ile bu araştırmadaki veli temasının “toplantı” alt teması benzerdir. Bu araştırmadaki kadınların sorun olduğu zaman erkeklerin ise daimi bir veli iletişimini tercih etmesi, Işık (2007), Yıldırım ve Dönmez (2008), Carney-Hall (2008) ve Öztürk'ün (2010) araştırmalarından farklılık göstermektedir. Friend ve Cook (2010), Öztürk (2010) ve Şakar'ın (2010) araştırmadaki meslektaşlar ile işbirliği, dayanışma içinde olunması ile meslektaş temasındaki “işbirliği” alt teması benzer sonuçlar göstermektedir. Öztürk (2010) ve Şakar'ın (2010) öğretmenlerin etik görüşlerine ilişkin araştırmalarında meslektaşlar arası fikir alışverişi ve iletişim sonucu ortaya çıkmıştır. Bu sonuç ile bu araştırmadaki meslektaş ile “iletişim” alt teması benzerdir.

Etik karar vermeye ilişkin soruda, öğretmenler, etik karar verme konusunda genel olarak duyarlılardır. Kadın öğretmenler çok yönlü bakma ve tecrübe desteği temalarına ilişkin, erkek öğretmenler ise etik karar verme sorusuna ilişkin etik ilkeler ve Altın Kural temalarına ilişkin görüşlerinde önceliklidirler. Öğretmenlerin bir bölümü de kararın ağırlığı karşısında sorumluluğu tek başına almak istemeyip destek beklemektedir. Husu ve Tirri'nin (2003) öğretmenlerin etik karar vermesine ilişkin araştırmasında, karar verme sürecinde birkaç farklı perspektiften aynı anda olayı değerlendirebilme sonucuna ulaşılmıştır. Husu ve Tirri (2003)'nin çalışması ile bu araştırmadaki etik karar vermede “çok yönlü bakma” teması benzerdir. Catacutan ve Guzman'ın (2015) araştırmalarında karar vermede dürüst ve tedbirli olma gibi etik bir çerçevenin belirlenmesi ile bu araştırmadaki “etik ilkeler” teması benzerdir. Prachagool, Nuangchalerm, Subramaniam ve Dostál'ın (2016) araştırmasında öğretmenlerin karar verme sürecinde destek alması gerektiği, bu araştırmadaki “tecrübe desteği” teması ile örtüşmektedir. Etik karar vermede “Altın Kural” teması ile Campbell'in (2003) “Altın Kural” ı yanlıştan doğruyu öğrenebilmek olduğu benzerdir. Araştırma sonucunda etik karar vermeye ilişkin kadın ve erkek öncelikleri literatürdeki diğer araştırmalarda olmayıp, bu araştırmada ortaya çıkmıştır.

Öğretmen meslek etiğine temel oluşturacağı için öncelikli etik kavramının iyi bilinmesi gerekmektedir. Öğretmenlere, etik ve meslek etiği konusunda hizmet öncesi ve sonrasında eğitim kursları verilebilir. Öğretmenlerin sorumluluk için sergiledikleri performansları takip edilip değerlendirilmelidir. Etik kararın sorumluluğuna yardımcı olabilmek için öğretmenlere destek ve sorumluluk alma programları verilebilir. Okullarda etik konusunda tüm kurumca etik eğitimleri, sürdürülmelidir. Bu sayede paydaşlar arasında ilişkiler güçlenebilir.

5. Kaynakça

- Acar, A. G. (2000). *Etik değerlerin kurumsallaştırılması üzerine bir araştırma* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). İstanbul Üniversitesi, İstanbul.
- Akarsu, B. (1979). *Felsefe sözlüğü*. Ankara: Türk Dil Kurumu.
- Akdoğan, H. (2003). Meslek etiğinin kamuoyunu aydınlatmadaki önemine muhasebe meslek mensuplarının yaklaşımları ve çorum ilinde uygulanan bir anket çalışması, *I. Türkiye Uluslararası İş ve Meslek Ahlakı Kongre Bildirisi* (308-321). Ankara: Hacettepe Üniversitesi.
- Altun, A. (1995). *Türkiye'de gazeteciler ve gazetecilik*. Ankara: Çağdaş Gazeteciler.
- Arends, R. (1991). *Learning to teach*. Newyork: MacGraw-Hill Company.
- Banks, R. S. and Thompson, C. L. (1995). *Educational psychology: For teachers in training*. USA: West Publishing Company.
- Büyükoztürk, Ş., Çakmak, E. K., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş. ve Demirel, F. (2009). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. Ankara: Pegem A.
- Campbell, E. (2003). Moral lessons: The ethical role of teachers. *Educational Research and Evaluation*, 9(1), 25-50.
- Carney-Hall, K. C. (2008). Understanding current trends in family involvement. *New Directions for student services*. 122, 3-14. Web:http://www3.interscience.wiley.com/cgi-bin/fulltext/119815735/PDFSTAR adresinden edinilmiştir.
- Catacutan, M. R. G. ve de Guzman, A. B. (2015). Ethical decision-making in academic administration: A qualitative study of college deans' ethical frameworks, *Australian Educational Researcher*, 42(4), 483-514.
- Cevizci, A. (2002). *Etiğe giriş*. İstanbul: Engin.
- Committee on Standars in Public Life (2014). Kamu yaşam standartları kurulu. www.public-standards.gov.uk/ adresinden erişilmiştir.
- Creswell, J. W. (2013). *Nitel araştırma yöntemleri*. (Çev Edt.: M. Bütün ve S. B. Demir), Ankara: Siyasal.
- Çam, E. ve Üstün, A. (2016). Öğretmenlerin mesleki tutumları ile yaşam boyu öğrenme eğilimleri arasındaki ilişki. *Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 9(1), 459-475. Doi: 10.17218/Husbed.58800
- Demirci, Ö. (2000). *Planlamadan değerlendirmeye öğretme sanatı*. Ankara: Pegem A.
- Durkheim, E. (1986). *Meslek ahlakı*. (Üçüncü Basım) (Çev: Mehmet Karasan) İstanbul: Milli Eğitim.

- Ekiz, D. (2003). *Eğitimde araştırma yöntem ve metotlarına giriş*. Ankara: Anı.
- Erden, M. (2001). *Öğretmenlik mesleğine giriş*. İstanbul: Alkım.
- Ergin, Y. (2014). *İlköğretim sınıf öğretmenlerinin öğretmenlik mesleği ile ilgili etik olmayan davranışlara ilişkin algılamaları*, Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ege Üniversitesi, İzmir.
- Friend, M. and Cook, L. (2010). *Interactions: Collaboration skills for school professionals*. Columbus, OH: Merrill.
- Güngör Kıranlı, S. and Yıldırım, Y. (2014). Views of school directors related to in-service training activities. *Universal Journal of Educational Research*, 4(3), 516-523. DOI: 10.13189/ujer.2016.040307
- Husu, J. and Tirri, K. (2003). A case study approach to study one teachers' moral reflection. *Teaching and Teacher Education*, 19, 345-357.
- Işık, H. (2007). *Okulöncesi eğitim kurumlarında gerçekleştirilen okul-aile işbirliği çalışmalarının anne-baba görüşlerine dayalı olarak incelenmesi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir.
- Johnston, B. (2003). Values in English language teaching. Mahwah, N. J. :Lawrence Erlbaum Associates.
- Karakelle, S. (2005). Öğretmenlerin etkili öğretmen tanımlarının etkili öğretmenlik boyutlarına göre incelenmesi. *Eğitim ve Bilim*, 30(135), 1-10.
- Kirk, J. ve Miller, M. L. (1986). *Reliability and validity in qualitative research*. United States of America: Sage.
- Kuçuradi, I. (1988). *Uludağ konuşmaları*. Ankara: Türkiye Felsefe Kurumu.
- Kuçuradi, I. (1999). *Etik*. Ankara: Türkiye Felsefe Kurumu.
- Mayring, P. (2000). *Nitel sosyal araştırmaya giriş*. (Çev.: A. Gümüş ve M. S. Durgun). Adana: Baki.
- Mcbride B. A., Bae J. H. and Wright M. S. (2002). An examination of family-school partnership initiatives in rural pre-kindergarden programs. *Early Education and Development*, 13(1), 107-128.
- Mengüşoğlu, T. (1965). *Değişmez değerler ve değişen davranışlar*. İstanbul: İstanbul.
- Miles, M. B. and Huberman, A. M. (1994). *An expanded sourcebook qualitative data analysis*. California: Sage Publications, Inc.
- Noddings, N. (1993). *Caring: A feminist perspective*, Strike, K.A., Temasky, P.L. Ethics for professionals in Education. London: Teachers College Press.
- Obuz, P. (2009). *Beden eğitimi ve spor öğretmenliği bölümü öğrencilerinin öğretmenlik mesleğiyle ilgili etik olmayan davranışlara ilişkin görüşleri*, Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Çukurova Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Adana.
- Özbek, O. (2003). *Beden Eğitimi Öğretmenlerinin Mesleki Etik İlkeleri ve Bu İlkelere Uyuma Düzeyleri*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Ankara.
- Özdemir, Ç. (2007). Toplumsal değişme karşısında aile ve okul. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 5(2), 185-198.
- Öztürk, Ş. (2010). "The opinions of preschool teachers about ethical principles", *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 10(1), 393-418.
- Patton, Q. M. (1987). *How to use qualitative methods in evaluation*. London: Sage.
- Pelit, E. ve Güçer, E. (2006). Öğretmen adaylarının öğretmenlik mesleğiyle ilgili etik olmayan davranışlara ve öğretmenleri etik dışı davranışa yöneltene faktörle ilişkin algılamaları. *Ticaret ve Turizm Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2, 95-119.
- Prachagool, V., Nuangchalerm, P., Subramaniam, G. and Dostál, J. (2016). Pedagogical decision making through the lens of teacher preparation program. *Journal for the Education of Gifted Young Scientists*, 4(1), 41-52. DOI: <http://dx.doi.org/10.17478/JEGYS.2016116351>.
- Punch, K. F. (2005). *Sosyal araştırmalara giriş/nitel ve nitel yaklaşımlar*. (Çev.: Z.Etöz). Ankara: Siyasal.
- Stout, A. (2009). Comparing rural parent and teacher perspectives of parental involvement: A mixed methods study. (Unpublished Doctoral Dissertation). Walden University College Of Education, USA.
- Şakar, M. C. (2010). *İlköğretim sınıf öğretmenlerinin etik görüşlerinin değerlendirilmesi*.i Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı Eğitim Programları ve Öğretimi, Van.
- Tepe, H. (1999); Bir Felsefe Dalı Olarak Etik, *Doğu Batı 3 Aylık Düşünce Dergisi*, 1 (4), s. 9-24.
- Thompson, M. (1997). Professional ethics and the teacher: Toward a general teaching council. England: Trentham Books Limited.
- Torlak, Ö. (2001). *Pazarlama ahlakı: Sosyal sorumluluklar ekseninde pazarlama kararları ve tüketici davranışları analizi*. İstanbul: Beta.
- Yıldırım, C. M. ve Dönmez, B. (2008). Okul-aile işbirliğine ilişkin bir araştırma (İstiklal İlköğretim Okulu örneği). *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(23), 98-115.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2016). Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri. Ankara: Seçkin.
- Yılmaz, K. ve Altinkurt, Y. (2009). Öğretmen adaylarının mesleki etik dışı davranışlar ile ilgili görüşleri. *İş Ahlakı Dergisi*, 2(2), 71-88.